

Det judiska livet i staden Lodz

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Det judiska livet i staden Lodz

En modern industristad

1925 när Jakob föddes var Lodz en relativt modern stad med mycket blandad befolkning. Där bodde kristna polacker, judar och tyskar. Judar hade bott i området i närmare tvåhundra år. Som Jakob berättar var själva staden bara runt hundra år. En stor textilindustri hade vuxit fram under denna tid.

Efter 1815 kom hela området under tsarrysk kontroll och judarna fick trots många begränsningar utökade rättigheter efterhand. Fram till 1828 hade judar varit tvungna att bo i en speciell stadsdel, men från och med detta år fick välbeställda judar rätt att flytta ut om de var villiga att klä sig i samma sorts kläder som de andra folkgrupperna och att tala polska, tyska eller franska istället för jiddisch som var det språk de flesta judar talade.

1863 invigdes den första synagogan byggd i sten i Lodz, och ungefär 25 år senare stod Stora Synagogan eller Templet som den allmänt kallades färdig på Spacerowa-gatan.

I slutet av 1800-talet fanns nästan 100 000 judar i staden. Många var sysselsatta inom textilbranschen. Det fanns ett stort antal judiska skräddare, men även flera judiska fabriksägare. En av de största textilfabrikerna i Europa ägdes av Israel

© Wikipedia Commons

Huvudgatan Piotrkowska i Lodz i början på 1900-talet.

© USHMM

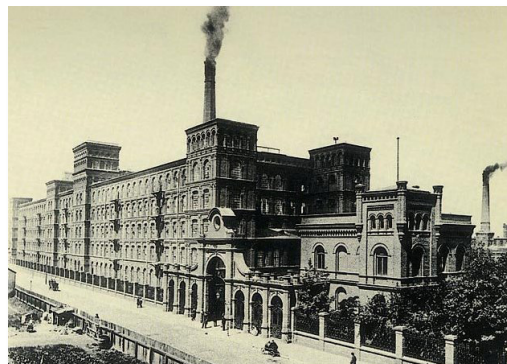
Promenad på huvudgatan i Lodz före kriget.

Det judiska livet i staden Lodz

Poznanski. Han var en betydelsefull man i Lodz och spelade en stor roll för stadens framväxt och utveckling.

Än idag kan man se det stora fabrikskomplex som Poznanski uppförde. Han var också en föregångare när det gällde att ta hand om sina arbetare. Han byggde moderna arbetarbostäder, ordnade daghem åt arbetarnas barn och såg till att de fick sjukvård.

Intill fabriken lät Poznanski bygga ett palats för sig och sin familj. Idag har fabriksbyggnaderna restaurerats och gjorts om till kulturhus och affärer. I det gamla palatset hittar man numera stadsmuseet.

© Wikipedia Commons

Poznanskis fabrik i Lodz.

Numerus clausus

Under första världskriget utkämpades hårda strider i närheten av Lodz. Kriget förde med sig nöd och fattigdom för stora delar av befolkningen. Den judiska befolkningen i området diskriminerades på olika sätt. Exempelvis var man som jude tvungen att betala en särskild skatt. Det var också svårt att få anställning hos någon av de icke-judiska fabriksägarna, så de flesta judar arbetade i små verkstäder. De judiska arbetarna organiserade sig i fackföreningar som skulle tillvarata deras intressen. En rad politiska partier bildades, alltifrån höger- till vänsterpartier.

© Wikipedia Commons

Galleria i Poznanskis tidigare fabriksbyggnader.

Den judiska församlingen organiserade hjälp till fattiga och grundade sjukhus, ålderdomshem och barnhem. Det fanns även teatrar och många olika skolor, bland annat en flickskola.

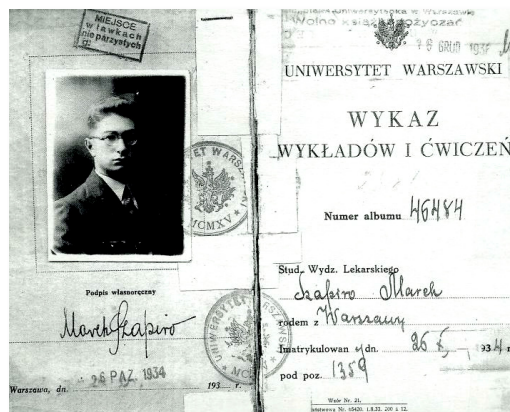
Judiska arbetare demonstrerar för bättre villkor.

Det judiska livet i staden Lodz

1923 försökte det polska parlamentet införa en begränsad intagning för judar till högre lärosäten, så kallat numerus clausus (begränsat antal). Nationernas förbund protesterade och en formell lag kom aldrig till stånd, men i praktiken var det ändå många skolor och universitet som bara antog ett fåtal judar.

Under 1930-talet skärptes dessa inofficiella regler ytterligare och åren före andra världskriget infördes på flera universitet så kallade judebänkar eller gettobänkar längst bak eller till vänster i föreläsningssalen. Judiska studenter protesterade, men det hjälpte inte. Deras identitetskort markerades med en speciell stämpel. I protest mot denna förordning, hände det att de judiska studenterna stod upp under föreläsningarna. Ibland fick de också stöd av icke-judiska studenter och även ett antal professorer.

Från mitten av 1930-talet påverkade den nazistiska politiken i Tyskland även det polska samhället och antisemitismen ökade. Attacker mot judar förekom med skadade och dödade människor som följd. Den judiska organisationen Bund försökte bygga upp självförsvarsgrupper, bland annat i Lodz. Dessvärre ställde sig polisen på de antijudiska förövarnas sida.

ID-kort för en judisk student.

2013, 2019 författaren samt Svenska kommittén mot antisemitism

Text: Lena Jersenius

Faktagranskning: Izabela Terela, Łódź Museum of Independence, och dr Małgorzata Domagalska

Grafisk form: Cecilia Undemark Péterfy